

Ομιλία Πρωτοσυγγέλλου Αρχιμ. Δημητρίου Μπακλαγή

«Μυστήριον ξένον ὁρῶ καὶ παράδοξον»

Σεβασμιώτατε Πάτερ και Δέσποτα,

Σεβαστοί Πατέρες και

Αγαπητοί μου αδελφοί,

Στεκόμαστε σήμερα ενώπιον ενός παράδοξου μυστηρίου που κλονίζει τα θεμέλια της ανθρώπινης λογικής: «ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο», ο Θεός γίνεται άνθρωπος. Δεν είναι μια αλληγορία, ούτε μια φιλοσοφική μεταφορά. Είναι η πραγματικότητα που αλλάζει την ιστορία και μεταμορφώνει τη φύση του ανθρώπου.

Ο απόστολος Παύλος, στον υπέροχο Χριστολογικό ύμνο στην προς Φιλιππησίους επιστολή, μας αποκαλύπτει το βάθος αυτού του μυστηρίου: «ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων οὐχ ἄρπαγμόν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' ἐαυτὸν ἐκένωσε μορφὴν δούλου λαβών, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος».

Η φράση «ἐαυτὸν ἐκένωσε» αποκαλύπτει το μυστήριο της κενώσεως. Αυτή η θεολογική έννοια δεν υποδηλώνει κάποια απώλεια της θεότητας ή μείωση της θείας φύσεως. Ο άγιος Κύριλλος Αλεξανδρείας διευκρινίζει: «Θεὸν καὶ Λόγον ἐκ Πατρὸς, καὶ ἄνθρωπον ἐκ γυναικός· καὶ ὑπὲρ νόμον ὡς Θεὸν, καὶ ὑπὸ νόμον διὰ τὸ ἀνθρώπινον· ἐν ἁξιώματι τῷ Δεσποτικῷ κατὰ φύσιν, καὶ ἐν δούλου μορφῇ διὰ τὴν οἰκονομίαν». Ο Λόγος δεν εγκατέλειψε τη θείκή του φύση, αλλά προσέλαβε την ανθρώπινη, τη δική μας φύση.

Ο άγιος Μάξιμος ο Ομολογητής εξηγεί ότι στο πρόσωπο του Χριστού υπάρχει «περιχώρησις» των δύο φύσεων, μια αδιαίρετη ένωση χωρίς σύγχυση.

Η θεία και η ανθρώπινη φύση ενώνονται χωρίς να αναμιγνύονται, παραμένουν διακριτές χωρίς να χωρίζονται. Στον Χριστό, ο Θεός δεν απορροφά την ανθρωπότητα, ούτε η ανθρωπότητα υποβαθμίζει τη θεότητα. Ο άνθρωπος δεν εξαφανίζεται, αλλά εξυψώνεται, φωτίζεται, μεταμορφώνεται.

Η «κένωσις» είναι η αυτοεξουδετέρωση της θείας δόξας, η οικειοθελής απόκρυψη του φωτός που «οὐδεὶς δύναται ἀτενίσαι».

Στο σπήλαιο της Βηθλεέμ, ο Παντοδύναμος Θεός που «ἐμέτρησε τῇ χειρὶ τὸ ὕδωρ καὶ τὸν οὐρανὸν σπιθαμῇ» κατά τον Ησαΐα, γίνεται ανήμπορο βρέφος που δεν μπορεί να μετρήσει ούτε την παλάμη του. Ο άχρονος εισέρχεται στον χρόνο, ο αόρατος γίνεται ορατός, ο απρόσιτος γίνεται προσιτός.

Το παράδοξο είναι ότι μέσα στην κένωση βρίσκουμε την πληρότητα. «Ἐν αὐτῷ κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς», γράφει ο Παῦλος στους Κολοσσαείς. Το βρέφος στη φάτνη είναι η πληρότητα της θεότητας σε σωματική μορφή. Αυτό το ανήμπορο μωρό που κλαίει και πεινά είναι ο Δημιουργός του σύμπαντος.

Η αιτία αυτής της απερίγραπτης συγκατάβασης είναι η ανεξάντλητη αγάπη του Θεού. «Οὕτω γὰρ ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον». Ὅχι επειδὴ ἡμασταν ἄξιοι ἀλλ' επειδὴ ὁ Θεός είναι αγάπη.

Ο άγιος Αθανάσιος στο έργο του «Περὶ ἐνανθρωπήσεως» συνοψίζει τον σκοπό της, γράφει: «Αὐτὸς γὰρ ἐνηνθρώπησεν, ἵνα ἡμεῖς θεοποιηθῶμεν».

Ο ίδιος έγινε άνθρωπος, για να θεοποιηθούμε εμεῖς. Η Ενανθρώπιση δεν είναι μόνο μια επιδιόρθωση του αποτελέσματος τῆς πώσης, της αμαρτίας, του ανθρώπου. Είναι η εκπλήρωση του προαιώνιου σκοπού της δημιουργίας: η θέωση του ανθρώπου, η συμμετοχή μας στη θεία φύση. Αυτή είναι η υπόσχεση της Βηθλεέμ: ὅτι ἡ ἀνθρώπινη φύση μπορεί να γίνει σκεῦος τῆς θείας χάριτος, να γίνει ναός του Αγίου Πνεύματος.

Και ο Απ. Παῦλος συνεχίζει: «μορφὴν δούλου λαβών». Αυτή η φράση εκφράζει το βάθος της θείας συγκατάβασης. Ο Κύριος των κυρίων παίρνει την μορφή δούλου. Δεν γίνεται απλῶς ἕνας ἄνθρωπος, ἀλλὰ γίνεται δούλος. Στην αρχαία κοινωνία, ο δούλος δεν είχε δικαιώματα, δεν είχε ελευθερία, δεν είχε αξιοπρέπεια.

Στα «Ἠθικά Νικομάχεια» ο Αριστοτέλης θα γράψει: «Δεν υπάρχει φιλία με τα άψυχα πράγματα, ούτε είναι δίκαιο να υπάρχει. Αλλά ούτε φιλία με το άλογο ή με το βόδι, ούτε με τον δούλο, εφόσον παραμένει δούλος. Τίποτε το κοινό

δεν υπάρχει, γιατί ο δούλος είναι άψυχο εργαλείο, και το εργαλείο άψυχος δούλος»!

Και όμως, αυτή ακριβώς τη μορφή επιλέγει ο Χριστός. Γεννιέται σε φάτνη ζώων, όχι σε πολυτελές ανάκτορο. Εκεί στη μικρή Βηθλεέμ, σε ένα σπήλαιο, από μια όχι διάσημη Μητέρα.

Θα μεγαλώσει στη Ναζαρέτ, ένα χωριό χωρίς ιδιαίτερη αξία και σημασία, με το ερώτημα να πλανάται: «ἐκ Ναζαρετ δύναται τι ἀγαθὸν εἶναι;».

Ο άγιος Γρηγόριος ο Θεολόγος μας υπενθυμίζει: «ὁ πλουτίζων, πτωχεύει· πτωχεύει γὰρ τὴν ἐμὴν σάρκα, ἵν' ἐγὼ πλουτήσω τὴν αὐτοῦ θεότητα.». Γίνεται φτωχός, για να πλουτίσει τη δική μας φτώχεια.

Στο Χριστουγεννιάτικο σπήλαιο βλέπουμε την αρχή αυτής της θαυμαστής ανταλλαγής: «ὁ Ἰησοῦς, κλίνας οὐρανοὺς κατέβη, καὶ ὄκησεν ἐν μήτρᾳ παρθενικῇ ἀναλλοιώτως, ἵνα ἐν αὐτῇ, τὸν φθαρέντα Ἀδάμ, ἀναπλάσῃ». Ο Θεός γίνεται ό,τι είμαστε εμείς, για να γίνουμε εμείς ό,τι είναι Εκείνος. Αυτός είναι ο Θεός μας: Δεν είναι μια εξουσία που καταπιέζει, αλλά είναι η αγάπη που υπηρετεί. Δεν είναι η δόξα που θαμπώνει, αλλά η ταπείνωση που ανυψώνει.

«Ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος καὶ σχήματι εὗρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος» συνεχίζει ο Παύλος. Ο Χριστός δεν προσποιήθηκε ό,τι είναι άνθρωπος – έγινε πραγματικά άνθρωπος. Πείνασε στην έρημο, δίψασε στη Συχάρ, κοιμήθηκε στο πλοίο, δάκρυσε μπροστά στον τάφο του Λαζάρου. Ταυτίστηκε πλήρως με την ανθρώπινη εμπειρία, εκτός από ένα: την αμαρτία.

Η θεολογική αρχή που διατυπώνει ο άγιος Γρηγόριος ο Θεολόγος είναι καθοριστική: «Τὸ γὰρ ἀπρόσληπτον, ἀθεράπευτον». Αυτό που δεν έλαβε, δεν το θεράπευσε. Ο Χριστός έπρεπε να γίνει πλήρως άνθρωπος, για να σώσει πλήρως την ανθρωπότητα. Έπρεπε να γίνει σαν εμάς σε όλα, για να μας κάνει σαν Αυτόν σε όλα.

Αυτή η αλήθεια έχει βαθιές συνέπειες για τη ζωή μας. Σημαίνει ό,τι κάθε πτυχή της ανθρώπινης ζωής και ύπαρξης, το σώμα, τα συναισθήματα, οι σχέσεις, η εργασία, ο πόνος, η λύπη, η χαρά, έχουν αγιαστεί με την παρουσία

του Χριστού. Τίποτα ανθρώπινο δεν είναι ξένο στον Θεό. Τίποτα δεν εξαιρείται από τη δυνατότητα της θέωσης.

Και συνεχίζει ο ύμνος: «ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν γενόμενος ὑπῆκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ». Η γέννηση στη Βηθλεέμ αποτελεί μόνο την αρχή της κενώσεως. Ο δρόμος από την Βηθλεέμ οδηγεί στον Γολγοθά. Η φάτνη προοικονομεί τον τάφο. Τα σπάργανα του βρέφους προαναγγέλλουν τα σάβανα του νεκρού, όπως πολύ σοφά ο χρωστήρας των αγιογράφων απεικονίζει.

Στην Ορθόδοξη θεολογία, ο Σταυρός δεν αποτελεί το τέλος της ιστορίας, αλλά το μέσον της πορείας προς την θριαμβευτική ανάσταση. «Διὸ καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσε». Η ταπείνωση οδηγεί στην υπερύψωση. Ο θάνατος καταλύεται με τον θάνατο. Η ήττα γίνεται νίκη.

Αυτό το πέραςμα, το Πάσχα, δεν αποτελεί απλώς μια μελλοντική προσδοκία – είναι ήδη ενσωματωμένο στο μυστήριο των Χριστουγέννων. Όταν οι άγγελοι ψάλλουν «δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ», προεικονίζουν τη δόξα της Αναστάσεως. Όταν οι μάγοι προσκυνούν με χρυσό, λιβάνι και σμύρνα, προσφέρουν δώρα που συμβολίζουν τη βασιλεία, τη θεότητα και τον ενταφιασμό.

Σεβασμιώτατε, Αγαπητοί μου αδελφοί, ο ύμνος της προς Φιλιππησίους δεν περιορίζεται σε μια δοξολογία του Χριστού. Ο Παύλος πριν διατυπώσει τον ύμνο προτάσσει μια προτροπή: «τοῦτο γὰρ φρονείσθω ἐν ὑμῖν ὃ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ». Να έχουμε το ίδιο φρόνημα που είχε ο Ιησούς Χριστός. Η κένωση του Χριστού δεν αποτελεί μόνο ένα θεολογικό δόγμα, αλλά είναι το πρότυπο, το υπόδειγμα και το παράδειγμα της χριστιανικής ζωής.

Καλούμαστε αδελφοί να ζήσουμε τη δική μας κένωση. Όχι εγκαταλείποντας την ταυτότητά μας, αλλά κενώνοντας τον εαυτό μας από τον εγωισμό, την υπερηφάνεια, την αυταρέσκεια. Να πάρουμε «μορφήν δούλου», να υπηρετήσουμε τους αδελφούς μας, να ταπεινωθούμε όπως ταπεινώθηκε ο Κύριος.

Σήμερα, καθώς στεκόμαστε μπροστά στη φάτνη, ας κατανοήσουμε τι πραγματικά μας προσφέρεται. Όχι χρυσός και πλούτος, όχι εξουσία και φήμη, αλλά κάτι πολύ μεγαλύτερο: ο ίδιος ο Θεός σε μορφή που μπορούμε να τον αγκαλιάσουμε. Ένα βρέφος που μπορούμε να το κρατήσουμε στα χέρια μας,

όπως η Παναγία, όπως ο δίκαιος Συμεών στα προπύλαια του Ναού των Ιεροσολύμων.

Αυτή είναι η σοφία του Θεού που φαίνεται μωρία στους ανθρώπους. Ο Παντοδύναμος γίνεται ανίσχυρος. Ο Ύψιστος κατεβαίνει στο χαμηλότερο. Ο Πλούσιος πτωχέει. Και σε αυτή την αντίστροφη λογική, βρίσκουμε την αληθινή σωτηρία.

Ο άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος εκφράζει το παράδοξο της Ενανθρωπήσεως: «Μυστήριον ξένον καὶ παράδοξον βλέπω· ... Θεὸν ἐπὶ γῆς ὀρῶντες, καὶ ἄνθρωπον ἐν οὐρανοῖς· τὸν ἄνω κάτω δι' οἰκονομίαν, καὶ τὸν κάτω ἄνω διὰ φιλανθρωπίαν». Κάτι παράλογο και παράδοξο συντελείται: Ο Θεός στη γη, ο άνθρωπος στον ουρανό. Η ένωση των δύο φύσεων στο πρόσωπο του Χριστού σημαίνει ότι η ανθρώπινη φύση έχει πάλι την δυνατότητα να θεωθεί, να καθίσει στα δεξιά του Πατρός.

«Τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει». Στη μέση της νύχτας, όταν ο κόσμος κοιμόταν, όταν η ανθρωπότητα βρισκόταν στο βαθύτερο σκοτάδι της απομακρύνσεως από τον Θεό, τότε ακριβώς έλαμψε το φως. Η γέννηση του Χριστού δεν είναι μια επιφανειακή βελτίωση της κατάστασης – είναι η ριζική ανανέωση της δημιουργίας. Σήμερα ο πηλός που πλάστηκε από τα χέρια του Δημιουργού ανακαινίζεται. Δεν είναι μια απλή επιδιόρθωση, είναι καινή κτίση: «ὥστε εἴ τις ἐν Χριστῷ καινὴ κτίσις».

Αυτό το φως που λάμπει στο σπήλαιο της Βηθλεέμ είναι το ίδιο φως που λάμπει στις καρδιές μας κατά τη θεία Λειτουργία, όταν λαμβάνουμε το σώμα και το αίμα του Χριστού. Είναι το φως που μας καλεί να γίνουμε το «φῶς τοῦ κόσμου», να αντανakλούμε τη δόξα του Χριστού στη δική μας ζωή.

Αγαπητοί μου, το μυστήριο των Χριστουγέννων δεν περιορίζεται σε ένα γεγονός που συνέβη κάποτε στο παρελθόν. Αποτελεί μια αιώνια πραγματικότητα. Ο Χριστός «χθὲς καὶ σήμερον ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας». Η κένωση του Λόγου συνεχίζεται σε κάθε θεία Λειτουργία, όπου ο Κύριος της δόξας έρχεται σε μορφή άρτου και οίνου. Συνεχίζεται σε κάθε άνθρωπο που έχει κάποια ανάγκη, γιατί «ὅσον ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε».

Ο Χριστολογικός ύμνος δεν είναι απλώς θεολογία, είναι μια πρόσκληση. Μια πρόσκληση να ακολουθήσουμε τον Χριστό στον δρόμο της κενώσεως, που οδηγεί στη δόξα. Μια πρόσκληση να αφήσουμε τα προνόμιά μας, όπως ο Χριστός άφησε τη θεία δόξα. Μια πρόσκληση να υπηρετήσουμε, όπως Εκείνος υπηρέτησε. Μια πρόσκληση να ταπεινωθούμε, για να υψωθούμε. Μια πρόσκληση να πεθάνουμε για τον εαυτό μας, για να ζήσουμε για τον Θεό.

Ας κάνουμε λοιπόν αυτά τα Χριστούγεννα αφετηρία πνευματικής ανανέωσης. Ας ανοίξουμε τις καρδιές μας στον Χριστό που γεννιέται, όχι μόνο στη Βηθλεέμ της ιστορίας, αλλά και στη Βηθλεέμ της ψυχής μας. Ας κενώσουμε τον εαυτό μας από την υπερηφάνεια, την πλεονεξία, την αδιαφορία για τον πλησίον. Ας γίνουμε φάτνες όπου ο Χριστός μπορεί να αναπαυθεί και σπήλαια απ' όπου το φως Του μπορεί να λάμψει.

Αυτά τα Χριστούγεννα ας επιστρέψουμε στις οικογένειές μας όχι μόνο με δώρα στα χέρια, αλλά με αγάπη στην καρδιά. Ας συγχωρήσουμε όσους μας πίκραναν, ας ζητήσουμε συγνώμη απ' όσους αδικήσαμε, ας συμφιλιωθούμε με όσους υπάρχει διχόνοια, ας προσφέρουμε ελπίδα εκεί όπου επικρατεί απελπισία. Ας γίνουμε αυτό που ο Χριστός ήρθε να μας κάνει: φορείς της θείας αγάπης, αγγελιοφόροι της ειρήνης, μάρτυρες του φωτός.

Αυτά τα Χριστούγεννα ας θυμηθούμε τους φτωχούς που δεν έχουν στέγη, όπως ο Χριστός δεν είχε στη γέννησή Του. Τους πρόσφυγες που ξεριτεύτηκαν, όπως ο Χριστός κατέφυγε στην Αίγυπτο. Τους μοναχικούς ανθρώπους, τους φυλακισμένους και τους ασθενείς που αναζητούν συντροφιά, όπως και οι ποιμένες που συγκεντρώθηκαν γύρω από τη φάτνη.

Αυτά τα Χριστούγεννα, καθώς βλέπουμε το βρέφος στη φάτνη, ας κρατήσουμε στην καρδιά μας το γεγονός ότι αυτό το βρέφος είναι ο Βασιλιάς των Βασιλέων. Αυτό το ταπεινό σπήλαιο είναι ο θρόνος του Υψίστου. Αυτή η σιωπηλή νύχτα είναι η αυγή της αιωνιότητας που εισβάλλει στον χρόνο. Και εμείς, οι ταπεινοί δούλοι Του, καλούμαστε να μεταφέρουμε αυτό το μήνυμα στον κόσμο, να ζήσουμε την αλήθεια, να γίνουμε μιμητές Εκείνου που «ἐαυτὸν ἐκένωσε» για να μας πλουτίσει.

Σεβασμιώτατε,

Σεβαστοί Πατέρες και

Αγαπητοί αδελφοί,

η εορτή των Χριστουγέννων δεν περιορίζεται στην ανάμνηση ενός γεγονότος που συνέβη κάποτε στο παρελθόν, αλλά αποτελεί μια τωρινή, αλλά και αιώνια πραγματικότητα.

Η ενανθρώπιση του Λόγου συνεχίζεται σε κάθε Θεία Λειτουργία και μας καλεί και εμάς να ζήσουμε τη δική μας κένωση, κενώνοντας τον εαυτό μας από τον εγωισμό, την υπερηφάνεια και τα πάθη.

Ας ανταποκριθούμε στο κάλεσμα και με εφόδια την μετάνοια και την εξομολόγηση ας μετατρέψουμε την καρδιά μας σε φάντη ώστε ο Χριστός να γεννηθεί και μέσα στη δική μας ύπαρξη.

Χριστός γεννᾶται! Δοξάσατε! Ἀμήν.